

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

КОНТЕКСТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВОЛОДИМИРА БОНДАРЯ. АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

**Матеріали I Всеукраїнських педагогічних читань
пам'яті Володимира Бондаря**

3 жовтня 2024 року

**З нагоди відзначення 190 річниці Українського
державного університету імені Михайла Драгоманова**

Київ - 2024

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ
ПЕДАГОГІВ І ПСИХОЛОГІВ ПОЧАТКОВОЇ, ДОШКІЛЬНОЇ І
ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»**

***КОНТЕКСТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВОЛОДИМИРА БОНДАРЯ.
АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ***

**матеріали І Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті
Володимира Бондаря**

3 жовтня 2024 року

Київ – 2024

УДК 37(477)(092)Бондар В.: [378.02-044.347:355.01(477)]

К64

Друкується за рішенням Вченої ради Педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (Протокол №3 від 25 вересня 2024 року).

Голова редакційної колегії: *В.П.Андрущенко*, дійсний член НАПН України, член-кореспондент НАН України, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Відповідальний редактор: *Т.О. Олефіренко*, кандидат педагогічних наук, професор, декан Педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова

К64 Контексти наукових досліджень Володимира Бондаря. Адаптивне навчання студентів в умовах воєнного стану та відновлення України : матеріали I Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті Володимира Бондаря (3 жовтня 2024 року): збірник тез / ред.кол: В.П. Андрущенко (голова) [та ін.]. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова. 2024. 230 с.

До збірника увійшли матеріали I Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті Володимира Бондаря (3 жовтня 2024 року).

Матеріали збірника будуть корисними для дослідників, науковців, аспірантів, викладачів, студентів.

© В.П. Андрущенко, Т.О. Олефіренко, автори статей, 2024.

ISBN 978-966-931-313-3

© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024.

*Васютина Тетяна Миколаївна,
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки
УДУ імені Михайла Драгоманова*

ВПЛИВ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ЗАСАД ГАЛУЗЕВОГО СТАНДАРТУ ЗА РЕДАКЦІЄЮ В. БОНДАРЯ НА СТАНДАРТИЗАЦІЮ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 013 «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Зміна фактури сучасного ринку праці зумовлює переорієнтацію діяльності закладів вищої освіти, що мають готувати фахівців, які володіють певним набором компетентностей, здатні працювати за фахом, адаптуючись до економічної, політичної та соціальної ситуації в країні. Роль вищої школи в підготовці конкурентоспроможного фахівця аргументована кількома чинниками. Перший пов'язаний із завданням формування особистості, здатної актуалізувати свій потенціал, виявляти професійну компетентність, корегувати свої дії з очікуваним результатом, помічати проблеми, моделювати педагогічну майстерність. Другий напрям вимагає зміщення акценту в освіті з інформативності на конкурентоспроможність, створення ситуацій, які сприяли би творчому саморозвитку й самовдосконаленню студента. Третій напрям передбачає розвиток таких професійно важливих якостей, які б відповідали вимогам соціуму, що швидко змінюється [5].

В. Бондар, аналізуючи підходи вчених і практиків до побудови навчальних планів та навчальних програм підготовки фахівців різних освітніх рівнів, фіксує існування суттєвих розбіжностей у структурі й у предметно-змістовому наповненні. «Унормування інваріантної частини навчальних планів відбувається через систему стандартизованого змісту освітньо-професійних програм підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «магістр» у ВНЗ III – IV рівнів акредитації. Визначення достатнього знаннєвого і вміннєвого тезаурусу на кожному з освітньо-кваліфікаційних рівнів дасть можливість усунути дублювання номенклатури і змісту навчальних дисциплін і вибудувати процес їх вивчення за концентричним і спіралеподібним принципами» [1, с. 3] Як голова робочої групи зі створення «Галузевого стандарту вищої освіти для спеціальності «Початкова освіта», В. Бондар наголошує на необхідності чіткого окреслення сфери компетенцій учителя, що закладені в ОКХ та ОПП фахівця певного рівня та спеціальності як моделі його підготовки [3; 4]. Учений констатує, що документи потребують точного формулювання комплексних інтегрованих умінь, які би задовольняли певний

рівень компетентності випускника. «Відповідно до цих умінь, ОПП розкриває місце й роль нормативних дисциплін навчального плану в системі їх вивчення. Блочно-модульний підхід як вихідний принцип змістової побудови програми створює підґрунтя для локальної (предметної), міжпредметної та трансверсальної (пересічної) інтеграції компонентів програмового змісту» [1, с. 4]. Зважаючи на специфіку побудови програм за модульним принципом, викладач повинен «звернути увагу на моделювання й конструювання змісту навчальних дисциплін відповідно до вимог комплексності в набутті студентами професійно значущих умінь» [1, с. 4].

З огляду на дослідження В. Бондаря та напрацювання робочої групи зі створення ОПП та ОКХ для студентів спеціальності «Початкова освіта» [3; 4], уважаємо, що основні концептуальні ідеї підготовки фахівців актуальні й донині. Учений стверджує, що чіткий опис сфери компетенцій учителя, його виробничих функцій і типових завдань професійної діяльності, «що закладені в ОПХ фахівця з початкової освіти як моделі його підготовки, диктує перелік комплексних інтегрованих умінь, сформованість яких задовольняла би певний рівень компетентності випускника ЗВО. Відповідно до цих умінь, освітньо-професійна програма розкриває місце й роль нормативних дисциплін навчального плану в системі їх вивчення» [1, с. 3].

Підходи до класифікації кваліфікаційних умінь описані в працях В. Бондаря та І. Шапошнікової, що присвячені особливостям управління формуванням конкурентоспроможного фахівця [2]. Учені виокремлюють три групи умінь, яким підпорядковані всі комплексні кваліфікаційні вміння, що ввійшли до Галузевого стандарту спеціальності «Початкове навчання» освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр», які згодом знайшли своє відображення у чинному Стандарті вищої освіти із вказаної спеціальності в узагальненому вигляді. Ідеться, зокрема, про *операційно-діяльнісні* вміння (вибирати, складати, застосовувати, розробляти, проводити), *діагностично-прогностичні* вміння (аналізувати, порівнювати, узагальнювати, спостерігати, оцінювати), *організаційно-управлінські* вміння (організовувати, планувати, моделювати тощо) [2].

Визнаючи важливість формування фахових умінь у майбутніх учителів, І. Шапошнікова доводить необхідність оптимального співвідношення нормативного й варіативного в змісті фахової підготовки вчителя в контексті сучасних вимог. Основну роль відіграють інтегровані вміння, що їх опановує фахівець із початкової освіти впродовж навчання в закладі вищої освіти. «Система умінь розв'язувати типові завдання діяльності під час виконання професійних функцій ґрунтована на міцній теоретичній основі. Здатність випускника продемонструвати належну якість оволодіння сукупністю

інтегрованих умінь гарантуватиме належний ступінь його кваліфікації. Для цього система підготовки не має бути спрямована на формування локальних або предметних умінь, а забезпечувати їх поєднання, інтеграцію різних видів, типів умінь та ієрархізацію» [8, с. 176-177]. Ця ідея і була закладена при формулюванні компетентностей майбутнього вчителя початкових класів (інтегральна, загальні й фахові), які чітко описані в «Стандарті вищої освіти зі спеціальності 013 «Початкова освіта» [7]. А виробничі функції у зв'язку з професійними компетентностями, уміннями й навичками докладно представлені в «Професійному стандарті вчителя початкових класів» [6].

Одне з таких умінь, що є ключовим складником загальних і фахових компетентностей у стандартах вищої освіти різних років, – здатність випускника реалізувати зміст природничої освіти в професійній діяльності.

Проілюструємо змістові і термінологічні трансформації на прикладі одного фахового (комплексно-кваліфікаційного) уміння природничого спрямування від «Галузевого стандарту вищої освіти» (2006 р.) [4] до чинних Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (із дипломом молодшого спеціаліста)» [6] та «Стандарту вищої освіти зі спеціальності 013 «Початкова освіта» [7] (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка змістового наповнення комплексного кваліфікаційного вміння природничого спрямування в здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю «Початкова освіта» у нормативних документах різних років [5, с. 70 - 71]

«Галузевий стандарт вищої освіти», 2006 р.	«Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (із дипломом молодшого спеціаліста)», 2020 р.	«Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 013 «Початкова освіта», 2021 р.
Комплексне кваліфікаційне вміння природничого спрямування	Професійна компетентність: предметно-методична. Складники професійної предметно-методичної компетентності вчителя, де представлено досліджуване вміння.	Спеціальна (фахова) компетентність, де це вміння представлено в узагальненому вигляді.
	A2.1.	A2.3.
		A2.4.

«На основі раніше отриманих знань про будову речовини, призначення речовини для життя рослин і тварин, про масу тіла з метою формування знань про існування трьох агрегатних станів речовин уміти забезпечувати учнів знаннями про властивості твердих, рідких, газоподібних	Здатність моделювати зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.	Здатність здійснювати інтегроване навчання учнів.	Здатність добирати й використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, виховання і розвитку учнів.	
	Уміння та навички, які формують у межах складників предметно-методичної компетентності.			
	А2.1.У.1. Визначати предметний зміст і послідовність його опрацювання з урахуванням вимог державного стандарту освіти, типових освітніх програм, попередніх результатів навчання учнів, їх освітніх потреб. А2.1.У.2. Формувати в	А2.3.У.1. Застосовувати міжпредметні зв'язки та інтеграцію змісту різних освітніх галузей, навчальних предметів (інтегрованих курсів) під час підготовки та проведення навчальних занять. А2.3.У.2. Формувати в учнів розуміння природних	А2.4.У.1. Добирати доцільні форми, методи та засоби навчання відповідно до мети і завдань навчального заняття, вікових та інших індивідуальних особливостей учнів. А2.4.У.2. Застосовувати інноваційні технології навчання освітньої	СК-3. Здатність до інтеграції та реалізації предметних знань як основи змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної. СК-7. Здатність до моделювання змісту відповідно до очікуваних

<p>х речовин, проводячи досліди та практичні роботи під час уроків та в позаурочній діяльності» [4, с. 25].</p>	<p>учнів уявлення про освітню галузь / навчальний предмет (інтегрований курс) на основі сучасних наукових досягнень. А2.1.У.3. Застосовувати сучасні методики і технології моделювання змісту навчання учнів предметів (інтегрованих курсів) [6, с. 11].</p>	<p>зв'язків різних процесів, уміння вирішувати практичні завдання, що вимагають синтезу знань з різних освітніх галузей; розвивати в учнів системне мислення [6, с. 12].</p>	<p>галузі / предметів (інтегрованих курсів). А2.4.У.3. Упроваджувати технології та методики особистісно зорієнтованого навчання, виховання і розвитку учнів [6, с. 12].</p>	<p>результатів навчання, добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної [7, с. 8].</p>
---	--	--	---	---

Отже, на прикладі одного фахового вміння випускника бакалаврату спеціальності «Початкова освіта» можна простежити його трансформацію відповідно до законодавчих документів, які ставали чинними з 2006 до 2021 року. При збереженні трудових функцій помітна відмова від поняття «типова задача» із детальною характеристикою знаннєвого підґрунтя погалузево. Констатовано появу узагальнених професійних компетентностей, що об'єднали знання, уміння й навички з дисциплін як нормативної, так і вибіркової частини навчального плану підготовки бакалаврів початкової освіти.

Використані джерела:

1. Бондар В. І. Відображення структури педагогічної діяльності у змістово-процесуальному забезпеченні дидактичної підготовки вчителя. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17: Теорія і практика навчання та виховання*. 2015. № 26. С. 3-10. URL: <https://bit.ly/3K6aoAs>
2. Бондар В. І., Шапошнікова, І. М. Управління формуванням конкурентноздатного фахівця. *Освіта і управління*. 2006. № 2. С. 20-27.
3. Галузевий стандарт вищої освіти : освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра за спеціальністю 6.010100 початкове навчання напряму підготовки 0101 педагогічна освіта кваліфікація 3310 вчитель початкової школи / Міністерства освіти і науки України; розроб. : В. І. Бондар, І. М. Шапошнікова, А. П. Каніщенко, С. В. Страшко, Т. І. Тітова, З. Л. Гейхман / Заг. редакція В. І. Бондар. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2006. 57 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/16847>
4. Галузевий стандарт вищої освіти : освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010100 початкове навчання напряму підготовки 0101 педагогічна освіта кваліфікація 3310 вчитель початкової школи / Міністерства освіти і науки України; розроб. : В. І. Бондар, І. М. Шапошнікова, А. П. Каніщенко, С. В. Страшко, Т. І. Тітова, З. Л. Гейхман / Заг. редакція В. І. Бондар. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2005. 140 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/16848>
5. Васютіна Т. М. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації змісту освітніх галузей «Природничка» і «Громадянська та історична»: Монографія. Хмельницький: ФОП Бідюк Є. І., 2022. 448 с.
6. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». 2020. URL: <https://bit.ly/3OxITDm>
7. Стандарт вищої освіти України. Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти. Ступінь – бакалавр. Галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка. Спеціальність – 013 Початкова освіта. 2021. URL: <https://bit.ly/3SGJinA>
8. Шапошнікова І. М. Практична підготовка вчителя початкової школи: проблеми і перспективи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17: Теорія і практика навчання та виховання*, 2010. № 15. С. 175-181. URL: <https://bit.ly/4deML7g>